

EGYSÉGET A KISEBBSÉGVÉDELEMBEN!

RÖVIDESEN határjelző fordulójához érkezünk annak a lankadatlan küzdelemnek, amelyet legjobbjaink immár tíz esztendeje kifejtének, hogy kivívják elszakított véreink milliói számára a legegységesebb emberi jogok gyakorolhatóságának a lehetőségét. S talán nem végzünk felesleges munkát, ha ez alkalommal figyelmet szentelünk annak a kérdésnek a vizsgálatára is, összhangban van-e ebben a hadviselésben az elmélet a gyakorlattal, megvan-e a tényezők — hivatásos politikusok, társadalom és sajtó — között az együttműködésnek az a harmóniája, amely harmónia nélkül komoly, számbavehető eredmény el nem képzelhető, vagy legalább is amely harmóniának a hiánya, elhomályosítva tisztánlátásunkat, fölösleges, tehát elkerülhető energia-kifejtésre késztet bennünket és mindenesetre nehezíti a részleteredmények kivívásának a lehetőségét.

Nem vitás például, hogy a Nemzetek Szövetsége, gyakorlati működésében, ma még éppenséggel nem az az ideális intézmény, aminőnek jószándékú alapítói s még inkább azok, akik e pártatlan nemzetközi fórumtól remélték a háborús szellemben fogant békeszerződések legkirívóbb igazságtalanságainak részben való jóvátételét, elképzelték. De ha ezt objektíve megállapítjuk, a tárgyilagosság követeli annak elismerését is, hogy amennyiben a bennünket környező államokkal a kisebbségi kérdésben nincs meg a békés megegyezésnek a lehetősége, mégis a Nemzetek Szövetsége ezidőszerint az egyetlen fórum, amelyen keresztül a helyzet javítását megpróbálhatjuk. Ennél a munkánál szívós kitartás az első kellék, és nem szabad csüggednünk, ha fáradozásunk eredménye nincsen arányban reménységeinkkel, ha a hatalmi tényező erősebbnek bizonyul az igazságnál és jognál. Legfőképpen pedig megköveteli a tárgyilagosság, hogy amennyiben a Nemzetek Szövetsége valamit tényleg tesz — akárminő csekély legyen is a konkrét eredmény — ezt elismerjük és honoráljuk.

Közfelfogás például nálunk, hogy a Nemzetek Szövetségéhez ezrével érkeznek a kisebbségi panaszok, de e panaszok közül a Nemzetek Szövetsége alig intéz el egyet-kettőt, szinte felesleges erőpazarlás tehát, ha mi továbbra is komolyan foglalkozunk ezzel a népies magyar nyelven sóhivatalnak elkeresztelt intézménnyel. Százazrekre menő panaszokról olvastam már legelterjedtebb napilapjainkban, és elhangzott az ezres szám olyannak az ajkáról is, aki egyébként alapos ismerője az egész kisebbségi problémának. Holott — s itt nem Truhan adatai nyomán indulunk, hanem kisebbségi oldalról szereztük adatainkat — az 1920-tól 1929 április haváig terjedő időszakban, az egyes kérvé-

nyekhez beadott pótlásokat nem számítva, összesen 208 kisebbségi panaszt adtak be a Nemzetek Szövetségéhez. Ebből a számból 20 levonandó, mint amely panaszokat a kisebbségi szerződések megkötését megelőző időben adtak be (ezekből három vonatkozott erdélyrészi magyarokra), úgyhogy a végleges szám 188. Ebből elfogadhatónak minősített a népszövetségi Titkárság 143-at, tényleg tárgyalta a Tanács 18-at (10%). A 188-ból Magyarország ellen irányult 9, magyar kisebbség érdekében adtak be 33-at. A magyar részről beadott panaszok közül elfogadtak 18-at, a Tanács tárgyalta 2-t. Viszont ha az elért eredményt tekintjük, az erdélyi egyházak iskolapanasza eredménytelen maradt, a telepések panasza gyenge kompromisszummal végződött, viszont a szászvárosi Kuun-kollégium ügye — mely azonban nem került a Tanács elé, hanem megegyezés alapján intéződött el — eredményesnek volt mondható.

Más szóval a Nemzetek Szövetsége által elintézett panaszok száma valóban igen csekély, de mégis más jelentőséget kap ez a szám, ha figyelembe vesszük, hogy a Nemzetek Szövetségéhez beadott panaszok száma sem sok és mindenesetre messze mögötte marad a nálunk hangoztatott sokezres számnak. Hogy ennek mi az oka, — a kisebbségek belpolitikai taktikája-e, — amely inkább megegyezés útján próbál sikert érni és a genfi panaszt inkább ultima ratioként használja csak — vagy más ok, ezúttal nem kutatjuk. Ellenben tény, hogy a panaszok száma nincsen arányban a kisebbségek által szenvedett sérelmek súlyával és számával s genfi körökben éppen a legilletékesebbek részéről lehetett már nem egyszer hallani, — természetesen nem hivatalosan, — miért nem támasztják meg a kisebbségek több konkrét panasszal a sajtóban és tárgyalások alkalmával annyit hangoztatott kisebbségi sérelmeket.

További tény, hogy a Nemzetek Szövetségének legtöbb tagállama a kisebbségi kérdést gyógyíthatatlan betegségnek tekinti s ennek a felfogásnak megfelelően a Nemzetek Szövetségének egyes szervei sem kezelik ezt a kérdéskomplexumot jelentőségéhez mért komolysággal, hanem megelégszenek és beérik az „ut aliquid fecisse videatur“ elvével. Emellett a tisztviselők kiválasztásánál a Nemzetek Szövetsége vezető körei nem vetnek kellő súlyt arra, hogy az a tisztviselő, akit a kisebbségi problémával foglalkozó osztályokba osztanak be, ezt a problémát gyakorlati részében ismerje is. Azt se feledjük, hogy az államhatalommal való megelégedettség vagy meg nem elégedettség oly probléma, amelyről nem szívesen beszélnek a világ hatalmasai, még kevésbé szívesen túriki, hogy arról mások beszéljenek. És a kisebbségek elnyomását, baráti országok uralkodó pohtikai körei részéről, nem egyszer az illető állam vitalitásának jeléül tekintik, egyéb, nem érdekelt országok pedig többé-kevésbé közömbösen nézik, vagy legalább is olyan témát lárnak benne, amely nem éri meg, hogy miatta a bepanaszolt államoknak ellentétes véleménnyel kellemetlenkedjenek.

Viszont itt is szembenáll az a tény, hogy a kisebbségek érdekében eddig kifejtett divergens küzdelemnek együttes eredményeképp a közfelfogás ma már a kisebbségi kérdést mégis csak Európa egyik legjelentősebb problémájának ismeri el — egyik bizonyága ennek, hogy az

Interparlamentáris Unió nyári konferenciájának napirendjére tűzte ennek a kérdésnek a tárgyalását — és ehhez a közfelfogáshoz előbb-utóbb a népszövetségi köröknek is alkalmazkodniuk kell. Ha meg nagyon elbúsulunk azon, hogy a külföldi átlagember, politikus, író és publicista egyaránt, mily tájékozatlan a kisebbségi probléma rejtelmeiben, tekintsünk kissé szét a mi berkeinkben s arra az eredményre fogunk jutni, hogy nálunk, tehát a kisebbségi kérdésben leginkább érdekelt államban, a politikai kérdésekkel foglalkozók átlagos többsége szintén nem igen tudja hirtelenében megmondani, hogy abban a küzdelemben, amelyet a magyar állam és a magyar társadalom a kisebbségi szerződésekből lefektetett jogok érvényesítéséért folytat, eddig mit értünk el, vagy mit is értünk például kisebbségi eljárás (procedura) szavak alatt és mik a jelentőségük azoknak az ismételt tárgyalásoknak, amelyeket a Nemzetek Szövetsége ebben a tárgyban ismételtelen folytatott. Fültnúja voltam olyan tárgyalásoknak, ahol a kisebbségi kérdéssel hivatalból foglalkozókon kívül a jelen voltak még a tekintetben is tájékozatlanok voltak, mi a különbség Nemzetek Szövetsége és Népszövetségi Ligák Uniója között. Ha tehát ez minálunk is előfordulhat, nem kell kellenél tragikusabban felfogni a népszövetségi tisztviselők tájékoztatlanságát, hanem minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy a kisebbségi eljárás során az egyes problémák előkészítése illetékes szakérők útján történjék és a Népszövetségnek ne egyúttal az ügyészség, hanem kizárólag csak a pártatlan bíróság szerepét kelljen betöltenie.

És ha a kisebbségi eljárásnál tartunk, fel kell vetnünk azt a kérdést is, célszerű-e, érdekünkben van-e, hogy ebben a kérdésben kormány és különböző társadalmi szervek nem egyöntetű haditerv szerint dolgoznak, hanem függetlenül egymástól és az ekként előálló, gyakran egymással ellentétes javaslatok tömegében nemcsak a lényeg vész el könnyen, hanem könnyebbé tesszük a dolgát azoknak, akik a legjogosabb magyar törekvéseket is elgáncsolni igyekeznek.

A legfőbb irányítás természetesen a kormány kezében van, amely hivatalos szerveivel részben közvetlenül, részben a Nemzetek Szövetségén keresztül igyekezik elszakított véreink sorsán könnyíteni. Ugyanerre a célra alakult a Kisebbségek Konferenciája is, mely az elszakított területeken élő különböző kisebbségeknek társadalmi szerve lévén, a dolog természete szerint tőlünk függetlenül igyekszik vállalt feladatának eleget tenni. Ezenkívül foglalkozik a kisebbségi problémával az Interparlamentáris Unió, a Népszövetségi Ligák Uniója és mindazok a magyar egyesületek és szervek, amelyek részben politikai, részben kizáróan elméleti és tudományos alapon tűzték programjukra ezt a kérdést.

Ez intézményeit: közül most kétségtelenül az Interparlamentáris Unió állt a legjobban átgondolt és részleteiben legszebben kidolgozott javaslattal a közvélemény bírálata elé. Ezt a javaslatot Studer, az Interparlamentáris Unió kisebbségi albizottságának elnöke készítette az anyagi jognak, vagyis a ma érvényes törvényekben, nemzetközi egyezségekből és nyilatkozatokban lefektetett intézkedéseknek, jogoknak és kötelezettségeknek teljes ismeretében és figyelemmel az anyagi jog kiterjesztése, valamint az eljárási rend hatályosabbá tétele érdeké-

ben hozott valamennyi eddigi javaslatra. Hangsúlyozom, hogy Studer maga is tudatában van javaslata egyes hiányainak, de a gyakorlatnak, nem pedig az elméletnek lévén az embere, javaslatát a népszövetségi atmoszférának teljes ismeretében akként konstruálta meg, hogy számíthat reformjainak emberileg belátható időn belül való megvalósítására.

A kisebbségi eljárás mai rendjét tekintve, tudjuk, hogy az általános érvényű perrendszerű eljárással szabályozva nincsen, hanem a Nemzetek Szövetsége, a kapott általános meghatalmazásnál fogva, esetről-esetre állapítja meg, minő eljárást kövessen, ha kisebbségi védelmi intézkedések megsértése ügyében panasz érkezik hozzája.

Bizonyos eljárási rend azért a kisebbségi védelmi ügyekben az évek során mégis kialakult. Mindenekelőtt öt pontban szabályozza a Nemzetek Szövetsége a Titkársághoz beadandó panasz feltételeit. Ha a Titkárság a panaszt elfogadja, azt kiadja a bepanaszolt államnak, hogy a panaszra megtegye észrevételeit. Ezeket az észrevételeket a panasszal együtt tisztán informatív célból megküldik a Tanács minden tagjának, de kérelemre megkaphatja a Nemzetek Szövetségének valamennyi tagállama, sőt nem tagállam is, ha a Tanács ehhez hozzájárul. A Tanács elnöke ezután két tanácstagot vesz maga mellé, hogy részletesen megvizsgálja a panaszt. Ez az úgynevezett hármak bizottsága (comité des trois), melynek nem lehet tagja sem a bepanaszolt állam, sem annak szomszédja, sem pedig oly állam, amelynek többsége ethnikailag azonos származású a panaszttevő kisebbséggel. A tényállás megállapításában és általában az ügy előkészítésében a hármak bizottságának rendelkezésére van a népszövetségi Titkárság kebelén belül működő kisebbségi szakosztály is (section pour les minorités). A hármak bizottság tagjainak a kérdés vizsgálatánál teljesen szabad kezük van, de semmi más feladatuk nincs, mint hogy megállapítják, megsértették-e valóban a kisebbségek jogait, illetve fennforog-e a megsértés veszedelem, más szóval megvan-e a jogcím arra, hogy a Tanács egyik tagja az ügyet érdemi döntés végett a Tanács elé terjessze. A Tanács ezután, függetlenül a hármak bizottság véleményétől, meghozza határozatát.

Hogy ez az eljárási rend nem tökéletes és távolról sem felel meg a kisebbségek jogos igényeinek, azt ma már a népszövetségi körökben is elismerik, s a kormányok és társadalmi szervek nyomására a Népszövetség Tanácsa múlt évi madridi ülésén napirendre is tűzte ezt a problémát. Sajnos, ez alkalommal még mindig azoknak a befolyása érvényesült, akik nem tudják levetni a háborús pszichózist s így az eredmény — valljuk meg őszintén — szinte a semmivel egyenlő. Tudniillik a Nemzetek Szövetségének Tanácsa hozzájárult ahhoz az újításhoz, hogy amennyiben valamely panaszt a titkárság nem talál elfogadhatónak, erről panaszttevő felet értesíti, sőt közli vele az elfogadás feltételeit. Hozzájárult a Tanács ahhoz, hogy az elnök, kibővítve a bizottságot, négy tanácstagot vehessen maga mellé, vagyis comité des trois helyett comité des cinq vizsgálja felül a kérdést; nem zárkózott el azelől, hogy ezek a bizottságok a tanácsi ülésszakokon kívül is egybe-hívhatók legyenek; hozzájárult ahhoz, hogy amennyiben a hármak

(ötös) bizottság valamely panaszt elutasít, erről a Titkárság a többi tanácstagot is levélben értesítse, és a titkárság valamennyi ilyen levelet a beérkezett panaszokra vonatkozó statisztikai adatokkal együtt a Nemzetek Szövetségének hivatalos lapjában évente egyszer közzétehesse.

Mit akar már most Studer? Ha javaslatát bíráljuk, mindenképp az az elvárás, hogy Studer sem tekintse a maga javaslatát tökéletesnek. Studer reálpolitikus, aki alaposan ismeri a Népszövetség berkeiben a gondolkodást és aki olyan javaslatokkal és reformokkal állott elő, amelyek némi jóakarattal meg is valósíthatók.

A kisebbségi panaszok elfogadhatóságát szabályozó feltételeken Studer nem óhajt változtatni. Ellenben azt javasolja, hogy minden kérvényt ne közvetlenül a népszövetségi Titkársághoz, hanem annak az államnak a kormányához kelljen beadni, amelynek kötelékébe a konkrét esetben érdekelt kisebbség tartozik. Ezzel az államok érzékenységet akarja kímélni Studer és annak a kisebbségekkel gyakran szembezegetett fegyvernek erejét akarja gyöngíteni, mely szerint sérti az államok szuverenitását és a kisebbségek vétének a lojalitás ellen, ha panaszukat kormányuk megkerülésével, közvetlenül a Nemzetek Szövetségének titkárságához nyújtják be.

Ezzel azonban nem szolgáltatja ki a kisebbségek érdekeit a kormányoknak, mert a továbbiak szerint, ha a panasztevő, illetve kérelmező kisebbség a kérvény beadásától számított három héten belül a kormánytól közlést nem kap, illetve a panaszt a kormány a kisebbséget kielégítő intézkedéssel meg nem oldotta, a kérelmezőnek jogában van, hogy kérelmét közvetlenül a békéltető bizottsághoz újból beadhassa.

Ez a békéltető bizottság Studer javaslatának egyik lényeges pontja, melynek megvalósítását az Interparlamentáris Unió a maga részéről már régebben a kormányok figyelmébe ajánlotta és amely kérdésben már a magyar kormány is hivatalosan állást foglalt, amennyiben kimondotta volt, hogy békéltető (paritásos) bizottságok létesítéséhez hozzájárul, ha ilyeneket az utódállamok is létesítenek. Megjegyezzük, hogy a magyar kormány állásfoglalása ellenére magyar körökben ennek a gondolatnak még nincsen kellő népszerűsége, holott effajta békéltető bizottságok jóakarattal és főképpen a helyzetnek kellő ismeretében számos súrlódási felületet eltüntethetnének és lehetővé tennék azt, hogy a Nemzetek Szövetsége elé csak azok a panaszok kerülhessenek, amelyek egyéni sérelmeken túlmenően, elvi jelentőségű kérdésekben kívánnak megoldást. És ami a fő, Studer a békéltető bizottságoknak teszi feladatukká, hogy a panaszokat és kérelmeket a szükséges mellékletekkel és bizonyító anyaggal ellássa, míg ma ugyanezt a Népszövetség hivatalaiban a helyzettel és gyakran a kisebbségi kérdés részleteivel kellően nem ismerős tisztviselők végzik.

Súlyt vet Studer arra, hogy az új eljárási rend során az egész vonalon érvényesíttessék a nyilvánosság joga, ne történhessék meg az, ami ma még mindennapos, hogy maga az érdekelt fél is teljes tájékoztatásban van panaszának sorsa felől. Kimondja, hogy a hármak bizottságának döntése az ellenmegjegyzésekkel együtt tudomására hozandó nemcsak a Tanács valamennyi tagjának és az érdekelt kor-

mánynak, de magának a kérelmezőnek, úgyszintén hasonlóképp azonnal közlendő a kérelmezővel a Tanács határozata is.

Végül lényeges része Studer javaslatának, hogy amennyiben véleményeltérés lenne a Tanács, illetve a tanácstagok és az érdekelt kormányok között a kisebbségi szerződésekkel vagy megállapodásokkal kapcsolatos jog- vagy ténykérdést illetően, a véleményeltérés a népszövetségi paktum 14-ik szakaszának megfelelően, nemzetközi jellegű vitának minősítendő és átteendő a Nemzetközi Állandó Bírósághoz, amelynek határozata ellen nincsen fellebbezés.

Ekként röviden áttekintve Studer javaslatának a lényegét, láthatjuk, hogy ez sem tökéletes, ez sem elégti ki minden tekintetben a magyar igényeket, és igaza volt Lukács Györgynek, a magyar kisebbségi probléma egyik harcosának, amikor Genfben Studer javaslatával kapcsolatban azt a felfogást fejtegette, hogy Studer javaslata szintén nem változtat azon az állapoton — mely állapotot mi elsősorban sérelmezünk —, hogy a kisebbséget nem tekintik félnek, csak információs jogot biztosítanak számára, s ennek megfelelően a kisebbségnek nincsen meg az a joga, hogy, mint fél, nyilvános és kontradiktórus eljárás kapcsán védhesse igazát. És követelte, hogy az aktorátus ne csak a Tanács egyes tagjait, de minden tagállamot egyformán megillettehse, hogy a Népszövetség kebelén belül külön kisebbségi bizottság létesíttessék, s végül biztosíttassék, hogy a kisebbségi ügyben panaszt tevőknek a többségi állam részéről semmiféle üldözésben és zaklatásban ne lehessen részük.

Ellenben, úgy véljük, feltehető a kérdés, gyakorlatilag mikor várhatunk nagyobb eredményt. Akkor-e, ha mereven ragaszkodunk követeléseink teljességéhez, és ezzel kockáztatjuk esetleg a Studer-féle javaslat kétségtelen előnyei megvalósulásának a lehetőségét, avagy valamennyien összefogunk, hogy a Studer-féle javaslatot diadalra juttassuk, és csak ha ez sikerül, igyekezzünk hadállásainkat újabb lépéssel előretolni. Figyelemreméltó körülmény, hogy a Studer-féle javaslatot az előzetes tanácskozások során nemcsak a győztes hatalmak, de a kisantant-államok is elvben a magokévá tették s így megvan a remény arra, hogy ezt a javaslatot az Interparlamentáris Uniónak Londonban tartandó nyári konferenciája is elfogadja. Az Interparlamentáris Uniónak pedig, amely a különböző parlamentek tagjainak nemzetközi szervezete, nem egy módja van azután, hogy a képviselő tagok útján nyomást gyakoroljon a kormányokra, hogy segítségükkel ezt a javaslatot a Nemzetek Szövetségével is elfogadtassa.

Mi teljes elismeréssel vagyunk a többi társ szervezetek munkája iránt, elismerjük, hogy például a Népszövetségi Ligák Uniója Studer javaslatán túlmenő, igényeinket jobban kielégítő elaborátumokat készített, de miután e társadalmi szervezeteknek a kormányokra való ingerendája az Interparlamentáris Unióénál sokkal kisebb, azt hisszük magyar érdek, hogy ezek a társadalmi szervek is csatlakozzanak az Unió megindította mozgalomhoz és tekintélyükkel, összeköttetésekkel segítsenek a Studer-féle javaslatot diadalra is vinni.